БУ ДА БИР МӨ'ҶҮЗӘ

КОЛЛЕКТИВ ТӘСӘРРҮФАТ ҺӘЈАТЫНА ДАИР ИКИ ПӘРДӘДӘ МУСИГИЛИ ТЕАТР ӘСӘРИДИР.

ӘСӘРДӘ ИШТИРАК ЕДӘНЛӘР:

1. Һүсејн — комсомолчу, колхоз үзвү.
2. Гуламәли — комсомолчу, колхоз тәшкилатчысы.
3. Әли киши — ортабаб кәндли, колхоз үзвү.
4. Шә'бан киши — јохсул кәндли, колхоз үзвү.
5. Күллү — комсомолчу гыз.
6. Гасым —
7. Нәзәр —
8. Абдулла — } Голчомаглар.
9. Рүстәм —
10. Сәлеһ —
11. Чәлал — голчомаг Гасымын нөкәри.
12. Тәрлан — Гасымын ев гуллугчусу.
13. Молла Нәчәф — кәнд молласы.
14. Искәндәр — авам кәндли.
15. Гүдрәтәли — авам кәндли.
16. Сәлим — кәнд шурасы сәдри.
17. Хәләф — колхоз үзвү.

Ики нәфәр милис.
Бир дәстә кәндли.

Bu da bəxt məcüəsə
kollektiv təsərrüfat həyatə-
na daxil əzrədi mesəjil.
Səadət əsrideri

БИРИНЧИ ПӘРДӘ

Биринчи пәрдә ваге олур бир кәнд голчомағынын евиндә. Евә кәнд ағсағгаллары вә бир чох башга кәндлиләр топлашмышдыр. Голчомаг Гасым әлиндә тәсбеһ еви доланыр.

Гасым — *(кәндлиләрә)* Анд олсун бу Кәрбәла түрбәтинә, *(әлини вурур тәсбеһә)* сиз билирсиниз һәр шеја јаландан анд ичмәк олса да, бу тәсбеһә олмаз. Өләндә дә бизи гуртаран будур. Јенә анд ичирәм. Мәним сиз кәндлиләрә јазығым кәлир. Јохса, мәнә нә вардыр? Мән һәр чүр олса, көчүмү судан чыхарачағам.

Һүсејн — Бәс елә исә, нә үчүн ики пут ун вериб бағчамы әлимдән чыхаранда мәнә јазығын кәлмәди?

Гасым — *(күлүр вә мәчлисә дејир)* Бах, инди мән дејәнләр бир-бир зүһура кәлир. Мән сизә демишдим ки, бирисинин ағлы гачмаса, аллаһы данмаз. Бирисинин башы хараб олмаса, кедиб комсомола јазылмаз. Бирисинин ағлы гачмаса малыны шәрикли еләјиб, ағрымаз башына дәсмал бағламаз. Будур, бах, бу Һүсејндән нүмунә көтүрүн!

Һүсејн — Чох көзәл, гој нүмунә көтүрсүнләр.

Гасым — Бәли, нүмунә көтүрсүнләр. Һәркаһ сән дәли олмасан, кәтириб алвер ишини бура гатмазсан. *(Мәчлисә)* Сиз аллаһ һеч бунун бир мәсәләјә дәхли вармы? Нә вар, нә вар, буна ики пут ун вермишәм вә бағчасы да мәним беһимә чыхыбдыр. Сиз аллаһ, бир бунун ағлына бахын!

Һүсејн — Сән өләсән, һеч тәсбеһи-зады аралыға чәкмә! Кәрбәланын өзү дә кәлсә, сизин ишинизә көмәк етмәз. Даһа чиб долдурмағын вахты дејилдир.

875—12

Г а с ы м — Балам, де көрүм, ахыр сәни бура ким чағырды? Гојмазсыныз халг гоһум-гардашыны јығыб өлүсүнә бир һәмд-сүрә охутдурсун?

Һ ү с е ј н — Јох, мәсәлә өлү мәсәләси дејил! Һәмд-сурәни бу дири өлүләрә, бу авам кәндлиләрә охумаг истәјирсән. Ону да ки, биз гојмајачағыг. *(Бармағыны силкәләјир)*. Көзүнү јахшы ач вә мәни таны!

Г а с ы м — Ада, сән нәчисән! Ај лүтүн бириси, гој о адам данышсын ки, онун бир шеји олсун. Нәјин саһибисән?

Һ ү с е ј н — Мән?

Г а с ы м — Бәли, сән!

Һ ү с е ј н — *(күлүр)* Әввәлән будур ки, һеч бир задым олмаса да, сәсим вардыр. Икинчиси исә һөкумәт мәнимдир. Адамын көзүнү чыхарарам!

Г а с ы м — *(кәлиб отурур јериндә)* Мән һеч! Аллаһ атана рәһмәт еләсин.

Һ ү с е ј н — Өз атана рәһмәт еләсин.

Г а с ы м — Инди ки, бизим өз евимиздә дә данышмаға һаггымыз јохдур, даһа нә данышаг?

Ә л и к и ш и — *(Һүсејнә)* Ај Һүсејн, сән оласан вичданын, гој көрәк Гасым нә демәк истәјир?

Һ ү с е ј н — Гој десин. Мән онун ағзыны тутмамышам. Анчаг дедијим одур ки, ағзындан јекә данышмасын.

Г а с ы м — *(ачыглы галхыр)*. Мән јекәағыз данышмырам. Јекәағыз сәнсән ки, 60 јашында атан бурада отура-отура сән ағзына кәләни данышырсан.

Һ ү с е ј н — Атам кими авам адамлары баша салыб сизин фырылдагларынызы онлара гандырмалыјыг.

Г а с ы м — Бурада бир фырылдаг јохдур. Мән дејирәм ки, чамаат бир кор өкүз вә бир чолаг атыны да әлдән чыхармасын. Коммунист фиргәси өзү дејир ки, гој һәр кәс өзү ишләјиб, өзү јесин. Даһа нә колхоз базлыгдыр?

Һ ү с е ј н — Бах, фырылдаг да бундан ибарәтдир. Һәркаһ кор өкүзлү вә чолаг атлылар тәк башына галарса, о вахт сиз онлары раһатчасына боғуб өзүнүзә гул гајырарсыныз. Елә ки, колхоз олдулар, онда кор өкүз дөнүб трактор олачагдыр. Чолаг атларын јериндә әкиндәјән, тохумтәмизләјән машынлар гојулачагдыр. Онда фатиһәни вә һәмд-сурәни сизә охујачајыг.

Г а с ы м — Әлбәттә, сәнә әл верәр. Чүнки сәнин бир пишијин дә јохдур.

Һ ү с е ј н — *(күлүр)* Мәним һәр шејим вардыр. Кооперативим вардыр. Кредит чәмијјәтим вардыр. Кәнд тәсәррүфат банкым вардыр. Бириси малыны, һејванының, кәтирәр; о бирисинин дә әвәзиндә һөкумәт кредит верәр. Борч машын верәр.

Г а с ы м — Хәјалпилов!

Н ә з ә р — Бош вә гуру вә'дә.

А б д у л л а — Көз бојамаг!

Г у л а м ә л и — Биз колхозда һеч бир шеј итирмирик. Итирдијимиз бир шеј варса, о да сизин ағыр сәләмли борчларыныз вә сөјүшләриниздир. Колхоз олмағы бизә һеч кәс тәклиф етмәсә дә, ону һәјатымыз тәләб едир. Сизинлә вә еһтијачла мүбаризә үчүн инди бир әл кифајәт дејилдир.

Г а с ы м — *(охујур)*

Сән кет өзүн бир кәрә
Колхоза кир, Гуламәли!
Кәндлиләрә рәһм едиб
Газма гәбир, Гуламәли!

Кәндлиләри гој гала
Өз комасында, аға.
Колхоз ишин гој гала.
Бә'зи пара ахмаға.

Һ ү с е ј н — *(Гасыма)*

Өз башына нохта вур,
Јохду даһа көһнә кәнд.

Г у л а м ә л и — Олду сәнин сон күнүн
Гурсан әкәр әлли фәнд.

Ә л и к и ш и — Јохсул ешитмәз сәни,
Әввәли бир шир идин.

Ш ә ' б а н к и ш и — Әввәли бир шир идин,
Инди төкүлмүш дишин.

Г а с ы м — Валлаһ! Биллаһ! Анд олсун
Атам аға Шәрифин сүмүкләринә.

Һ ү с е ј н — Салават чевирин!

Г а с ы м — Ешидәндә ки, бириси колхоза кириб, лап ағламағым кәлир. Мән һеч вахт бунларын дағылмасыны истәмирәм.

Г у л а м ә л и — Бу кими түлкү дилләрини гој дур-

сун. Кәндлини сиздән башга һеч кәс дағытмаз. *(Шә'бан кишијә)* Шә'бан киши, дүзүнү сөјлә, сән ики илдир ки, колхоздасан. Мәнфәәтдән башга нә көрмүсән?

Ш ә' б а н к и ш и — *(галхыр)* Мән јохсул кәндлијәм. Јалтаглыг зад да билмәрәм. Өз әлимин бәрәкәтиндән һөкумәтә дә ehтијачым јохдур. Бу кәнд һамысы билир ки, мәнә чылпаг Һәсәнин оғлу дејирләр. *(Гасыма)* Әлбәттә, бу ады да сизин кими голчомаглар мәнә гојмушду. Чүнки сојмалы бир шејим јох иди. Амма инди бу ајаггабыларым! Бабан патинка кејмәјибдир. Бу әјнимин палтары! Евимдә иллик азугәм. Гәндим, чајым. Бах бу да чибимин пулу! *(Бир дәстә червон көстәрир.)*

Г ү д р ә т ә л и — Онлардан мәнә дә верәрләрми?

Ш ә' б а н к и ш и — Нијә вермирләр? Кооператив бизим дејилми? Доғрусуну дејирәм, һәр јери дишимә вуруб наүмид оландан сонра кедиб колхоза јазылдым. Каш бу, беш ил габаг олајды!

Ә л и к и ш и — *(кәндлиләрә)* Валлаһ Шә'бан киши дөғру дејир. Кечән гыш мән һаман бу Абдулланын өзүндән үч пут ун истәдим. Деди ки, гызыны вермәсән вермәрәм.

Мәчлисдән — Тфу, сәнин затына лә'нәт!

Һ ү с е ј н — *(галхыр)* Бах, инди мәсәлә ајдынлашды. Һөкумәтин чиби сизин чибиниздир. Пул лазым оланда орадан көтүрүн! Пулу саланда да өз чибинизә салын.

Г у л а м ә л и — Јолдашлар!

Г а с ы м — *(галхыр)*. Отур јерә, гардаш! Отур! Мәним евим гираәт комасы дејил ки, јериндән галхан дуруб бошбоғазлыг еләсин. Ичласынызы апарын ора.

К ә н д л и л ә р — Гој данышсын!

Г у л а м ә л и — Әввәлән будур ки, һеч дарыхма! *(мәчлисә)* Јолдашлар! Торпаг јалныз биз кәндлиләрин өз гарныны доjдурмаг үчүн дејилдир.

А б д у л л а — Бәли, фабрикдә лоту-потулара да чөрәк борчлујуг.

Г у л а м ә л и — *(әјнини-башыны көстәрир)* Јолдашлар! Бунлары тохујуб кәндә көндәрәнләр дә биздән чөрәк истәјирләр.

А б д у л л а — Чәһәннәмә истәјир, кора истәјир.

Г у л а м ә л и — Биз колхоз васитәсилә истеһсалы артыра билмәсәк, онларла олан әлагәмиз мөһкәм олмајачагдыр.

Н ә з ә р — Һеч олмасын. Дибиндән олмасын.

Г у л а м ә л и — Сиз бу гарны пијли түлкүләрин сөзүнә баҳмаjын!

Г о л ч о м а г л а р — Түлкү атандыр. Түлкү өзүнсән!

Ш ә' б а н к и ш и — *(Һүсејнә)* Һеч бир-биринизә дәјмәјин! Сән көтүр бир кағыз. Һәр кәс колхоза кирмәк истәјир, адыны јаз!

Һ ә м ы б и р д ә н — Јазылырыг! Јазылырыг!

Һүсејн әлиндә гәләм ирәли кечир.

Г а с ы м — *(тәләсик галхыр ајаға)*. Дејин көрүм мүсәлмансыныз ја јох?

М ә ч л и с — Мүсәлманыг!

Г а с ы м — Гур'ана инанырсыныз ја јох?

М ә ч л и с — *(бә'зи сәсләр)* Әлбәттә инанырыг.

Г ү д р ә т ә л и — Гур'анын бурада нә иши вардыр?

Г а с ы м — Нечә нә иши вардыр? *(Чәлала.)* Ада Чәлал! Тез кет мәсчид һәјәтиндән Молла Нәчәфи чағыр! Гој бир истихарә еләсин. Һәркаһ јахшы кәләрсә, өзүм дә кирәчәјәм.

Г у л а м ә л и — Колхозда төјлә јохдур!

Г а с ы м — Һејван өзүнсән! *(Чәлала)* Ада, дурма, кет!

Һ ү с е ј н — Ај авам кәндлиләр! Гур'ан һара, колхоз һара? Шәриәт һара, тәсәррүфат һара? Һәркаһ гур'ана бахсаг, мүлкәдарларын торпагларыны да өзүнә гајтармалыjыг.

Г а с ы м — Биз һамымыз мүсәлманыг. Аллаһа шүкүр, динимиздән, мәзһәбимиздән әл дә чәкмәмишик. Гур'ан нә десә, одур. Мәним атам-анам ону бизә кәтирәнә фәда олсун. *(Молла Нәчәф кәлир.)* Бах, инди сөзүн доғрусуну аллаһын кәламы сөјләјәчәкдир.

Һ ү с е ј н — *(охуjур)*

Молла Нәчәф, јубанма!
Ејлә бир истихарә!
Бәркә дүшүб голчамаг,
Дәрдинә ејлә чарә.

Г у л а м ә л и — Әски һәјат өлмәјә
Башлады, дурма, молла!
Динч отуруб бош јерә
Бојнуну бурма, молла!

Һ ү с е ј н — Молла Нәчәф јардым ет,
Мүштәрәк олду торпаг.
Бу ишә әнкәл гуран
Дөрдчә нәфәрдир анчаг!

Ш ә ' б а н к и ш и — Илдә тахыл јығырдын
Мүфтә, мүсәлләмчә сән.
Ач китабы, чарә тап,
Јохду хусуси хирмән.
Г о л ч о м а г л а р — Бунлара асма гулаг,
Чүнки мүсәлман дејил.
Һәр бири бир комсомол,
Саһиби-вичдан дејил!

Молла Нәчәф салават чевирир вә гур'аны ачыр.

Қ ә н д л и л ә р — Јә'ни нә олмуш ки?

М о л л а Н ә ч ә ф — Сакит олун! Аллаһын кәламына мүтәвәччөһ олун! Худавәнди-аләм өз кәлами-шәрифиндә бујурур ки, «Ла-хејрә фи һазиһил үмур»

Қ ә н д л и л ә р — Јә'ни нә олсун ки!

М о л л а Н ә ч ә ф — Худавәнди-тәбарәк вә тәала өз гур'ани-шәрифиндә бујурур ки, бу ишдә хејир јохдур.

А б д у л л а — Е'тигады олмајанын зати-сүдүнә лә'нәт!

Н ә з ә р — Худавәнда! Сәни танымајанлары өз гәзәбинә кирифтар елә!

Г а с ы м — *(кәндлиләрә)*. Бујурун! Бу аллаһын кәламы, бу да сиз. Буну да мән өзүмдән дејирәм?

Кәндлиләр бир-бирләринә бахырлар.

Р ү с т ә м — *(бајырдан чығыра-чығыра кәлир)*. Мө'чүзә олду! Мө'чүзә олду!

Кәндлиләр ајаға галхыр.

М о л л а Н ә ч ә ф — *(тәләсик)*. Де көрүм, еј аллаһын бәндәси, нечә мө'чүзә! Мәкәр нә ваге олубдур? *(Чамаата.)* Чамаат, салават чевирин!

Ч а м а а т — Аллаһүммә сәлли әла Мүһәммәдин вә али Мүһәммәд.

Р ү с т ә м — Хәләф һејбәт оғлу дүнән өзүнү колхоза јаздырдығы үчүн бу күн аты дашдан дүшүб өлмүшдүр.

М о л л а Н ә ч ә ф — Бир салавати-гәрра даһа!

М ә ч л и с д ә н — Аллаһүммә сәлли әла Мүһәммәдин вә али Мүһәммәд.

М о л л а Н ә ч ә ф — Худавәнда! Сән мө'минләрин чаныны, малыны өз һифзи-һимајәтиндә сахла!

Г а с ы м — Бәли, бу да мө'чүзә!

Кәндлиләр һәјәчана дүшүрләр.

М о л л а Н ә ч ә ф — Анд олсун о чағырдығым һүсејнә! Анд олсун чәһардәһ мә'сумә! Мәнә јәгин олмушдур ки, бизим кәнди бәла тутачагдыр.

А б д у л л а — *(тәләсик)*. Молла Нәчәф, мәкәр јенә хәбәр вардыр? *(Өз-өзүнә)* Сүбһанәллаһ! Худавәнда, сән бизә ничат вер!

М о л л а Н ә ч ә ф — *(боғазы тутула-тутула)*. Дүнән кечә хифтән намазыны гылдым. Башым сәчдәдә бу јазыг халгын һалыны дүшүнүрдүм. О фикир ичиндә мәни јуху апарды. *(Әлләрини көјә тутур)* Худавәнда, сәнә пәнаһ апарырам!

Г о л ч о м а г л а р — Молла Нәчәф, нәгл елә, даһа биздә тагәт галмады.

М о л л а Н ә ч ә ф — Елә ки, һуша кетдим онда көрдүм ки, кәндин үстүнү бир гара думан тутмушдур. Түстүнүн кәнарында бир ағ атлы дурмушдур.

Г о л ч о м а г л а р — Аллаһүммә сәлли әла Мүһәммәдин вә али Мүһәммәд.

М о л л а Н ә ч ә ф — Ағ атлынын башында јашыл әммамә. Бармағыны һара тутурса, аловла түстү дә о тәрәфә һүчум едир.

Г о л ч о м а г л а р — *(ағлаја-ағлаја)* Молла Нәчәф, бәс, сонра нечә олду?

М о л л а Н ә ч ә ф — Һәзрәтин ајағына јыхылдым. Јалвардым. Амма һәзрәт мәндән үзүнү чевирди.

С а л е һ — *(Бајырдан чығыра-чығыра кәлир)* Мө'чүзә! Мө'чүзә! Мө'чүзә!

М о л л а Н ә ч ә ф — *(Әлләрини көјә галдырыр)* Худавәнда! Бу нә мүсибәтдир? Бу нә бәладыр? Јенә нә мө'чүзәдир?

С а л е һ — Нә олачагдыр? Бу кечә Шаһвердинин нәнәси Ниса гары көрмүшдүр ки, көјдән бир одлу булуд дүшдү. Булудун ичиндән әлиндә оддан мәш'әл олан бир зат чыхмышдыр.

М о л л а Н ә ч ә ф — Аллаһын бәндәси! Табым кәсилди. Далыны сөјлә!

С а л е һ — Һәман нурани кимсә әлиндә мәш'әл колхозун тахыл тајаларына тәрәф кетмишдир. Бир нечә дәгигә ичәрисиндә тахыл тајаларыны јандырыб јенә дә булуда миниб көздән гејб олмушдур.

Г о л ч о м а г л а р — Бу да бир мө'чүзә!

М о л л а Н ә ч ә ф — Еј мө'минләр, горхун аллаһын гәзәбиндән! Гајыдын аллаһын јолуна!

Кәндлиләр һејрәтлә бир-бирләринә бахырлар.

Гасым — *(мәчлисә)* Буна сөзүнүз нәдир? Көјләр, булудлар, гәзавү-гәдәр ки, бизим ихтијарымызда дејилдир. Јенәми көзүнүзү ачмајачагсыныз? Јенәдәми бу кәдә-күдәнин сөзүнә бахачагсыныз? Дејин көрүм, инди сөзүнүз нәдир?

Шә'бан киши — Мәним өзкәләрлә ишим јохдур. Анчаг дедијим одур ки, нә гур'ан, нә дә мө'чүзәдән гарын дојмаз. Тәсәррүфаты галдырмаг вә әл-әлә вермәк лазымдыр.

Голчомаглар — *(кәндлиләрә бахыб охујурлар)*

Биз демәдикми колхоз,
Фајда верән шеј дејил.
Биз демәдикми, киши,
Шашма, бу ишдән чәкил!

(Шә'бан кишијә)

Инди нечә бах, сизә
Ејләмиш аллаһ гәзәб.
Сөјләмәдик: колхозу
Кәндимизә салма дәб?!

Молла Нәчәф — Молла Нәчәф һеч заман,
Сөјләмәмишдир јалан.
Молла дејир даима,
Сән улаг ол, мән палан.

Һүсејн — Анламышам мән нәдир
Молладакы мө'чүзә.
Јүз белә мө'чүз чыха
Фаидә верməз сизә.

Гуламәли — Иш белә кетмәз, сизин
Масгалары јыртарыг.
Аләми мө'чүз тута
Биз сөзүмүздә варыг!

Һамы комсомолчулар бирдән охујурлар:

Тутмады баш һијләләр,
Анлашылыбдыр тәлә.
Көһнә заманлар кечиб,
Һәлл олунуб мәсәлә.

Пәрдә дүшүр.

ИКИНЧИ ПӘРДӘ

Әһвалат ваге олур кәнд гираәт комасында. Шә'бан киши фикирли бир сурәтдә отуруб чубуғуну чәкир. Комсомол Һүсејн команын о тәрәф-бу тәрәфини доланыр, һәјәчанлы бир сурәтдә фикир едир.

Һүсејн — *(Шә'бан кишијә)*. Голчомагларын түлкүлүјүнә бахма! Онларла мүбаризә апармаг о гәдәр дә чәтин дејилдир. Әввәлән, будур ки, кәндлиләрин көзләри ачылыр, икинчиси дә торпаг вә су бизим ихтијарымыздадыр.

Шә'бан — Јох, Һүсејн, елә дүшүнмә! Фикирләшмәк лазымдыр. Бу күн колхозун тахылыны јандырарлар. Сабаһ атыны дашдан атыб өлдүрәрләр, бу бири күн трактурун винтләрини оғурларлар. Даһа онда бизим нәјимиз галар?

Һүсејн — Һеч фикир еләмә! О гәдәр олсун ки, ишин изини тапым. Онда бир ат әвәзинә јүз ат алачағам. Онлары вардан-јохдан чыхарачағам. *(Кәлиб әлини вурур чијнинә)*. Горхма! Сәнә сөз верирәм ки, һәр шеј дүзәлчәкдир.

Гуламәли — *(дахил олур вә мәчлисә сөјләјир)*. Сиз өләсиниз, бизим арамызда чандан тикан чыхаран вә ишләјән адамлар чох аздыр. Бу күн сәһәрдән јенә дә Гасымын евиндә ичласдыр. Нә гәдәр чалышдымса, јенә ора көндәрмәјә бир адам тапа билмәдим. *(Кәзишмәјә башлајыр)*. Нә исә бир шеј өјрәнә билмәдим.

Һүсејн — Һеч наүмид олма! Бизим ичәримиздә ишләјәнләр дә вардыр. Гасымын да евиндә адамымыз јох дејилдир. Гасымын ев гуллугчусу бизим тәрәфимиздәдир. О, батраг гызыдыр. Хүсусән нечә күндән бәридир ки, Күллү јолдаш бу ишин үстүндә чалышыр.

Шә'бан — *(севинчәк галхыр)*. Күллү бачыны киши көрдүм.

Гуламәли — Күллүнүн бир ејби будур ки, Һүсејнә әрә кетмәк истәмир.

Шә'бан киши — Доғрусу, мән сиз комсомолларын ишиндән баш чыхара билмирәм. Һүсејн дә дәлидир, Күллү дә. Јемәкләри бир јердә, ишләмәкләри бир јердә, күлүб-данышмаглары бир јердә, күлүшүр, зарафатлашырлар, елә ки, евләнмәк, әрә кетмәк ады кәләндә икиси дә дејир ки, биз јолдашыг.

Гуламәли — Икиси дә бизи алдадырлар. Мән билирәм ки, дәрсдән гуртарандан сонра евләнәчәкләр.

Һүсејн — Инди евләнмәк, әрә кетмәк вахты дејилдир. Габағымызда бөјүк вәзифә дурур. Биз икимиз дә јолдашыг. Һәркаһ мәни һәмишәлик јолдашлыға гәбул едәрсә, сөзүм јохдур. О мәним дүшүндүјүм кими дүшүнмәзсә, јенә дә мөһкәм јолдашлығымыз јериндәдир.

Күллү — *(кәлир)* Мән сизә дедим ки, һәркаһ бу түлкүләрин јувасыны дағытмасам, башымдакы гырмызы чалма, көксүмдәки «КИМ» мәнә һарам олсун. Дедимми, ја јох?

Мәчлисдән — Бәли, дедин! Инди нечә олуб ки?

Күллү — Мән сизә дедим ки, һәркаһ бу голчомаглардан интигам алмасам, бир дә бу комаја гајытмајачағам?

Мәчлисдән — Бәли, дедин!

Һүсејн — *(јүјүрүб гаршы-гаршыја Күллүнүн әлләриндән тутуб сорушур)* Һәлә бу гәдәр өз шүчаәтиндән демә! Доғрусуну вә гысасыны де көрүм, нә иш көрмүсән?

Күллү — *(бармағилә гырмызы күшәдә Ленини көстәрир)* Ленин јолдаша сөз вермишдим. Инди ондан хәчаләтли галмадым. Мән! Мән! *(Әлини синәсинә вурур)*. Вәзифәми битирмишәм, чаниләри тапмышам.

Инди онлардан бүтүн тарихин интигамыны алачағам. Өлән ләрин, намусу ајагланан ларын, малы, һүгугу пајмал олан ларын һагг-һесабыны онлардан истәјәчәјәм.

Гуламәли — Күллү јолдаш, бәсдир, бағрым чатлады. Де көрүм нә гајырыбсан?

Күллү — Хәләф Һејбәт оғлунун атыны дашдан атыб гылчасыны сындыран Рүстәм өзүдүр. Тахылы јандыран Салеһдир. Тракторун парчаларыны оғурлајан Гасымын нөкәри Чәлалдыр. Бу кечә дә кедиб тахыл анбарыны јандырачаглар.

Һүсејн — *(бағырыр)* Аталарына бу саат од вурарам!

Күллү — *(әлини гојур Һүсејнин дөшүнә)* Елә олмаз. Һај-күј салсан һеч бир мәнфәәт чыхмаз. Сәбр ет! Нечә дејирәмсә, елә дә етмәк лазымдыр. *(Шә'бан кишијә)* Бу саат кедиб кәнд шурасы сәдрини тапарсан. Бир нәфәр милислә бәрабәр Әли кишини дә көтүрүб анбарын әтрафында оларсан. Онлар әлләриндә нефт габы анбары јандырмаға кәләчәкдирләр. Дүз-доғру дүтүб бура кәтирәрсиниз.

Шә'бан киши — Бәлкә кәлмәдиләр. Онда нечә олсун?

Күллү — Тез кет! Јохса анбары јанмыш көрәрсән. Бир кимсәјә демә! Кәнд шурасынын өзүнү дә һарда көрдүнсә даһа көздән бурахма! *(Мәчлисә)* Инди галды башга мәсәләләр.

Һүсејн — Нә кими мәсәләләр?

Күллү — *(Гуламәлијә)* Дүз-доғру кедәрсән, Абдулланын анбарындан тракторун парчаларыны бир мешока долдуруб верәрсән Абдулланын далына, кәтирәрсән бура.

Гуламәли — Тәкми кедим?

Күллү — Јох! Инди комсомолчулардан чағырмышам, бура кәләчәкләр.

Гуламәли — Күллү јолдаш! Дедикләрин доғру олса даһа сәнә шүбһәм галмады.

Бир нечә комсомолчу дахил олур.

Күллү — Гуламәли һара кедәрсә, онунла бәрабәр кедин! Горхмајын! Фәгәт еһтијатлы олун!

Кәндлиләр јаваш-јаваш комаја дахил олурлар. Гуламәли комсомолчуларла кедир.

Гүдрәтәли — Јәгин ки, аллаһын бәласы бизи дутубдур. Бу күн Молла Нәчәф јенә јуху көрүбдүр. Чајчы дүкәниндә данышырлар ки, јенә бәла назил олачагдыр. Халг горхуја дүшмүшдүр.

Искәндәр — Гәрибә бурасыдыр ки, онун јухусунун һеч бириси дә јалана чыхмамышдыр.

Күллү — Бәс инди ки, о, гејбдән хәбәр верән вә һәр бир шеји билән адамдырса, нә үчүн өзүнә бир күн ағламамышдыр? Пешәси диләнчиликдир.

Гүдрәтәли — Нечә диләнчиликдир?

Күллү — Бәли, лап диләнчиликдир. Лап да рәзил диләнчидир.

Гүдрәтәли — О өз елминин бәрәкәтиндән доланыр. О да олмаса, бизим хејир-шәримизи ким јербәјер еләјәчәкдир?

Искәндәр — *(мәчлисә)* Елә бир мө'мин атадан бунун кими гыз кимин ағлына кәләрди?

Күллү — Атамын вахты кечди. О вахт даһа гајытмајачагдыр. Чүнки о вахтда олан ишләр вә адәтләр бизи јашада билмәз. Инди мәним әсримдир. Инди комсомол кедән јол илә кедиб јени бир дүнјаја чыхмалыјыг.

Бајырдан һај-күј кәлир.

Гүдрәтәли — *(галхыр)* Аллаһһүммә сәлли әла Мүһәммәдин вә али Мүһәммәд. Көрүнүр ки, јенә дә мө'чүзә олубдур! *(Ајаға галхыр).*

Гуламәли — *(Далысынча комсомолчулар, голчомаг Абдулла, архасында мешок дахил олурлар; кәндиләр һәјәчана дүшүр).* Бу да бир мө'чүзә! Бу да бир мө'чүзә! Һаны Молла Нәчәф? Кәлиб трактору парчаларыны оғурлајан мәлаикәсинә тамаша еләсин.

Һүсејн — *(күлүр)* Јахшы мәлаикәдир. Амма икичә ејби вардыр. Бир гарны јоғундур, бир дә бојну.

Гуламәли — *(милисә)* Тез кет, Гасымын нөкәри Чәлалы тап бура кәтир.

Милис кедир.

Комсомолчулар — *(Охујуб ојнајырлар)*

Ај мәлаикә голчомаг,
Гарны јекә голчомаг,
Сиздә һәја галмамыш,
Бирчә тикә, голчомаг!

Күллү — *(Охуја-охуја ојнајыр)*

Һијлә кәлирдин бизә,
Сөјлә бу нә мө'чүзә?

(Бармағилә голчомағын бурнуна вурур)

Сон кечәдир бу кечә
Тој тутарам мән сизә.

Чәлал милислә кәлир.

Абдулла — *(Чәлалы көстәрир)*

Бах бу һарамзададыр
Һәр бир ишин саһиби;
Һијләдә бир түлкүдүр
Фикирдә шејтан кими.

Чәлал — Сөзләрини динләјин!
Көр нә дејир бирчә бу;
Һәр нә дејирсән даныш!
Сәндә ки, јох абру.

Абдулла — Анд олсун кетдијим сәккизинчи имама, һамысы бу һарамзаданын ишидир.

Чәлал — Јаланчынын абрусуна лә'нәт! Сән өзүн Гасым ага илә бәрабәр мәни алдадыб көндәрмәдинми?

Һүсејн — Онлар сәни көндәрди, сән нә үчүн кетдин? Сән нә үчүн өз сыныфыны атдын?

Чәлал — Мән елмсиз, ганачагсыз бир кәндлијәм. Ағадырлар, бујурдулар, мән дә кетдим.

Бајырдан јенә һај-күј сәси кәлир, кәндиләр ајаға галхырлар.

Шә'бан вә Әли киши — *(дахил олурлар. Аралыгда Молла Нәчәф, Рүстәм, Салеһ, Гасым, Нәзәр, дал-ларынча милисләр, кәнд шурасы сәдри дахил олур).* Бу да бир мө'чүзә! Бу да мүгәддәс вә горхулу јуху!

Күллү — *(молланын абасыны галдырыб алтындакы нефт габыны көстәрир вә кәндиләрә дејир)* Молла Нәчәфин дүнән кечә көрдүјү горхулу јухунун нәтичәси будур! Бу нефт габы јенә дә бир мө'чүзә чыхармаг истәјирди.

Һүсејн — *(кәндиләрә).* Инди өз дүшмәнләринизи көрүн.

Кәндиләр — *(бирдән галхырлар).* Верин бура. Бу ит ушағыны нефт төкүб јандыраг.

Күллү — *(кечир ирәли).* Јох, елә иш олмаз! Бизим вәзифәмиз бура гәдәр иди. Бундан сонракы вәзифә пролетар мәһкәмәсиниидир.

Молла Нәчәф — *(ағлаја-ағлаја охујур):*

Әммамәмә, әбама,
Шалыма рәһм ејләјин!
Бирчә гәриб моллајам!
Һалыма рәһм ејләјин!

Мән кетмәмишдим сизин
Анбары јандырмаға.
Кетмишдим ки, вә'з едиб
Бунлары гандырмаға.

Мән бурада олмушам,
Әввәл-ахыр онча ил.
Көһнә ишим фалчылыг,
Әсил јерим Әрдәбил.

Һәр кәс өлүбсә кәндә
Арвадыны алмышам.
Чохларынын гызларын
Өз торума салмышам.

Күллү — Һәр зибилсән, молласан,
Һәр ишә сәнсән маја,
Кәнди сатарсан бүтүн
Бир плова, бир чаја.

Күндә отуз сиғәдән
Һасил олуб мәтләбин.
Бурда сәнә сон кәрә
Мән кәсәрәм бир кәбин.

Күллү сәнә бу кечә
Бир тәзә дон кејдирәр.
Голчомаға тој тутар,
Молланы евләндирәр.

Һүсејн — *(ирәли кәлиб түпүрүр)*

Түф үзүнә! Бир утан,
Голчомағын гујруғу!
Инди сәнә ејләрик
Биз даһа бир гуллуғу.

Хәләф — *(галхыб Рүстәмин јахасындан тутур)* Һарамзада, бу саат мәним атымын пулуну вермәсән, көзүнү төкәрәм.

Кәнд шурасы сәдри Сәлим — Јолдашлар! Бура һагг-һесаб јери дејилдир. Атын да, јандырылан тахылын да, трактурун да пулу бунлардан алыначагдыр. Горхмајын, јолдашлар! Бунларын кифајәт гәдәриндә маллары вардыр. Анчаг һәлә мәһкәмә лазымдыр. *(Милисләрә)* Һәлә ки, ип кәтирин, бунларын голларыны бағлајын!..

Шә'бан киши — Әввәлчә нефт габыны Молла Нәчәфин архасына сарыјын!

Гүдрәтәли вә Искәндәр — Инди билдик мә'чүзә нә демәкдир. Чох јахшы олду ки, бизи гара күнә гојан гара күнә галды. Инди биз анладыг ки, бизи нәдән өтрү колхоза гојмурдулар.

Гүдрәтәли охујур:

Күллү демә бир киши
Дүзәлдәчәкдир иши.
Јаз мәни дә колхоза
Истәмирәм кечмиши!

Кәндлиләр — *(бирдән)* Мәни дә јаз! Мәни дә јаз!

Һүсејн — Јолдашлар, сәбр един! Һеч кәс кәнарда галмајачагдыр. Бу күн бизим бөјүк бајрамымыздыр. Дүшмәнләримизә бу күн анчаг гәләбә чала билмишик.

Әли киши — Мән тәклиф едирәм ки, Күллү јолдаш колхоз сәдри сечилсин.

Гуламәли — Мән дә тәклиф едирәм ки, Күллү јолдаш илә Һүсејн...

Күллү — Јум ағзыны!

Һамы — *(бирдән)* Нечә јә'ни? Нә демәк истәјирсән?

Гуламәли — Мән дејирәм ки...

Һүсејн — Сән демә ки...

Күллү — *(чыхыр стулун үстүнә)* Јолдашлар! Мән сиздән чох разыјам. Көрдүјүм иш чох бөјүк олмаса да, јенә кәндли гадынларын тәсәррүфатдакы фәалијјәтиндән бир нүмунәдир. Мән тәклиф едирәм ки, Гасымын ев гуллугчусу Тәрланы колхоза гәбул едәк.

Һамы бирдән — Разыјыг, разыјыг

Күллү — Тәрлан кәл, јаныма кәл!

Тәрлан чыхыр стулун үстүнә, Күллү илә бәрабәр дуруб охујурлар:

Дүшмәнимиз јыхылды,
Иш ахыра чыхылды,
Һәлл олунду мәсәлә,
Кәлин верәк әл-әлә.
Ишләјәк арвад-киши,
Ленин көстәрән иши.

Голчомаглары апарырлар. Кәндлиләр кетмәк истәјирләр.

Гуламәли — Јолдашлар! Дајанын! Бир ишимиз галды! Мән сөзүмү дејиб гуртармамышам. Күллү јолдашла Һүсејн јолдашын да ишини битирмәлијик!

Һамы бирдән — Разыјыг! Разыјыг!

Күллү — Биз Һүсејн илә јолдашыг!

Һүсејн — Јолдашлыгдан бөјүк нә ола биләр?

Гуламәли — *(кәлиб Күллүнүн әлини тутуб дејир)* Күллү, һәркаһ мәнә бир балача јолдашлыг һөрмәтин варса, дүзүнү де, бу ишә разысанмы?

Күллү — Бәли, разыјам! Һәркаһ Һүсејн дә разы исә!

Һүсејн — *(кәлиб Күллүнүн әлини тутур)* Мән дә разыјам!

Һамы бирдән — Бу да бир мө'чүзә! Бу да бир мө'чүзә!

Пәрдә дүшүр.

СОН

ДУМАНЛЫ ТӘБРИЗ

АЛТЫ ПӘРДӘДӘН ИБАРӘТ
ДРАМ ӘСӘРИ